

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2249>**О. Ромашко,**старший викладач кафедри забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України**О. Власов,**старший викладач кафедри забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Актуальність тематики. Євроінтеграційні процеси, зумовлені сутнісними державними перетвореннями, а також засади, що закладені в Конституцію України, визначили демократичне майбутнє країни, що полягає в домінуванні інституту прав і свобод людини і громадянина, його орієнтувальній сутності над усіма іншими інституціями.

Як регламентовано Конституцією України, саме права і свободи людини і громадянина формують зміст і спрямованість державної політики. Поряд із цим, стає функціонування інституту прав і свобод людини і громадянина є невід'ємним елементом нормального існування будь-якого суспільства та держави, а враховуючи, що функції з його забезпечення включає в себе функціонування сектору безпеки і оборони України, ми вважаємо, що саме цей процес є найбільш тісно з ним взаємопов'язаним.

На нашу думку, зв'язок відповідних процесів також полягає в тому, що базовою ланкою цілісного суспільства є особа, а її безпека відповідно – основоположним критерієм дотримання прав і свобод людини і громадянина, як кожного окремо, так і в якості члена суспільства. Ці та інші фактори зумовлюють необхідність додаткового

наукового осмислення основних проблемних питань щодо взаємопов'язаності інституту прав і свобод людини і громадянина та сектору безпеки і оборони України.

Проте належить підкреслити, що названі питання вже неодноразово поставали наріжним каменем у дослідженнях багатьох учених, таких як: В. Калашникова, В. Колесніченко, М. Огарков, Н. Пильгун, С. Поляков, С. Пономарьов, Ю. Разметаєва, Н. Федіна та багатьох інших науковців, проте динамічність розвитку суспільства та стрімка адаптація інституту прав і свобод людини і громадянина до європейських стандартів зумовлюють необхідність додаткового дослідження взаємозв'язку відповідних інституцій.

Мета статті – ґрунтовний науковий аналіз взаємопов'язаності функціонування сектору безпеки й оборони України із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина. Своєю чергою, поставлена мета зумовила необхідність розв'язання ряду дослідницьких завдань, а саме: 1) з'ясувати сутність поняття «сектор безпеки і оборони України», його змістовного наповнення та значення; 2) встановити зміст і сутність інституту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування

сектору безпеки і оборони України; 3) надати загальні аргументи щодо взаємопов'язаності інституту прав і свобод людини і громадянина та сектору безпеки і оборони України, а також запропонувати шляхи оптимізації їх співіснування.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Предметом дослідження є сектор безпеки і оборони України як ефективний механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Виклад основного матеріалу статті. Враховуючи те, що якістю та кількістю прав і свобод людини і громадянина, а також станом їх дотримання вимірюється рівень демократичності держави, стан її безпечності та частково – обороноздатності, на нашу думку, питання взаємозв'язку відповідних інститутів в умовах збройної агресії проти України постає найбільш гостро.

Різні вчені присвятили свої праці визначенню сутності поняття «сектор безпеки й оборони», що своєю чергою викликало певну наукову дискусію, наприклад, С. Поляков стверджує, що відповідний термін ще не набув широкого вжитку і не є усталеним, оскільки в державотворчу практику був запроваджений нещодавно. Водночас він повинен у подальшому набувати все більш яскраво виражених рис і, охопивши відповідні елементи, об'єднати їх у чітку структуру та замінити термін «воєнна організація» [1]. Однак слід звернути увагу на те, що деякими нормативно-правовими актами словосполучення «сектор безпеки й оборони» було регламентовано ще з радянських часів, проте частково слід погодитись із такою тезою, оскільки змістовне наповнення такого комплексного поняття, вченими розглядається з різних точок зору.

Водночас у 2018 році Законом України «Про національну безпеку України» було визначено, що сектор

безпеки й оборони – це система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [2]. Це, власне, й визначило нові межі дискусії в наукових колах стосовно віднесення окремих елементів державного механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина (щодо кола суб'єктів, що належать до сектору безпеки і оборони).

Поряд із цим слід вказати, що попередні наукові дискусії щодо неоднозначності співвідношення понять «сектор безпеки і оборони», «галузь безпеки і оборони» та інші подібні, на нашу думку, не мали достатнього наукового підґрунтя, оскільки, наприклад, Тлумачний словник української мови слово «сектор» трактує як: 1. Частина круга, обмежена дугою і двома радіусами. 2. Частина народного господарства з визначеними економічними і соціальними рисами. 3. Відділ в установі або організації [3, с. 744]. Наведене цілком підтверджує, що будь-які інтерпретації поняття «сектор» стосовно безпеки й оборони країни та в тісному взаємному зв'язку з нею є тотожними та застосовуються однотипно в галузевому законодавстві.

Крім того, підтверджується така позиція у Військовому енциклопедичному словнику Н. Огаркова, проте, на думку вченого, в багатьох наукових джерелах це поняття трактується

розширено, є спроби охопити ним всю систему національної безпеки держави або підмінити це поняття іншим, або звести його лише до однієї сфери (воєнної) чи структурного компонента (суб'єкта забезпечення воєнної безпеки) [4, с. 50]. Це підтверджує необхідність чіткого розуміння, що саме належить до сектору безпеки і оборони України.

Поряд із цим, у питанні тлумачення поняття «сектор безпеки і оборони», найбільш ґрунтовним є визначення, надане в межах дисертаційного дослідження С. Пономарьова, котрий пропонує сектор безпеки України розуміти як сукупність державних органів та організацій, які покликані гарантувати безпеку особи, суспільства та держави [5].

Водночас автором було акцентовано на взаємопов'язаності функціонування сектору безпеки й оборони України з інститутом прав і свобод людини і громадянина, а саме з механізмом забезпечення його функціонування.

Ю. Разметаєва звертає увагу на те, що ступінь розвитку інституту прав людини в державі є показником рівня розвитку самої держави, а належний механізм реалізації норм, що закріплюють права людини, свідчить про демократизм, правопорядок, законність та наближення держави до рівня правової [6, с. 112]. Нами цілком поділяється така позиція та акцентується на тому, що механізм реалізації права найбільш суттєво забезпечує його втілення в життя, тоді як звичайне декларування прав на папері не приводить до правових наслідків, хоч у вказаному випадку законодавцем і може бути передбачена юридична відповідальність за їх недотримання (порушення).

На думку вітчизняних дослідників, права людини – це одне з найбільш уживаних понять у сучасному правознавстві, щодо якого й досі тривають гострі дискусії [7, с. 3]. Слід додати, що функціонування інституту

прав і свобод людини і громадянина, його безпосередній взаємозв'язок із діяльністю органів охорони та захисту правопорядку забезпечують юридичні підстави говорити про динамічний розвиток інституту прав і свобод людини і громадянина сьогодення, оскільки як збільшується спектр прав і свобод, так пропорційно збільшується рівень злочинності, а також про необхідність створення окремих інституцій, що наглядають за процесом реалізації того чи іншого права або відновлення порушеного права.

Однак, враховуючи, що словосполучення «інститут прав і свобод людини і громадянина» апелює двома категоріями прав – людини і власне громадянина, це питання також досить дискусійне.

Наприклад, на думку Н. Федіної, права людини мають порівняно з правами громадянина домінантне значення, адже права людини поширюються на всіх людей, які проживають у тій або іншій державі, а права громадянина – лише на тих осіб, які є громадянами певної країни [8].

Тому, на нашу думку, логічно, що в названому контексті постає питання про взаємозв'язок прав людини і функціонування сектору безпеки і оборони конкретної держави. Проте ми вважаємо, що органи охорони правопорядку, що входять до структури сектору безпеки і оборони України (тобто логічно та за інституційною ознакою, мали б захищати права лише громадян України) здійснюють свої повноваження не лише для захисту виключно громадян, а й тих хто не володіє таким статусом (осіб без громадянства, іноземних громадян на території України). Це лише підтверджує взаємозв'язок із інститутом прав людини сектору безпеки й оборони України, метою якого є забезпечення публічної, громадської, національної та державної безпеки України.

Н. Пильгун слушно виділяє основні проблеми функціонування інституту

прав і свобод людини і громадянина, серед них: «низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства», «низький рівень дотримання правопорядку (законності) в житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної особи без винятку перед собою й оточенням за процес і результати своєї діяльності», «нерівноправність гілок та органів державної влади», «відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадянського контролю за діяльністю всіх органів державної влади» – як основні проблеми, що перешкоджають функціонуванню інституту прав і свобод людини і громадянина [9, с. 41].

До того ж, нами додатково аргументується відповідна позиція та акцентується на деяких ключових пов'язаних між собою факторах. Стратегія щодо розвитку сектору безпеки і оборони України передбачає підвищення правової культури громадян з метою дотримання ними правопорядку, що є одним із індикаторів оцінювання результативності роботи органів правопорядку, віднесених до сектору безпеки і оборони.

Нерівноправність гілок та органів державної влади та відсутність структурованості їх – це також один із ключових напрямів, що за умови ефективної реалізації дозволить підвищити обороноздатність країни та сприятиме підвищенню громадської свідомості, підтриманню атмосфери правопорядку в суспільстві.

До проблем реалізації прав людини В. Колесніченко уналежнює такі: бездіяльність органів державного управління (правоохоронних органів); роз'єднаність різних соціально-культурних груп у суспільстві; відсутність ефективної взаємодії державних органів та правозахисників; відсутність належної експертизи законотворення і нормотворення щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина; бідність українців, яка робить їх зруч-

ним об'єктом для маніпулювання з боку власників капіталів [10].

Ці та інші проблемні питання, вирішення яких є цілями функціонування сектору безпеки і оборони України загалом і його структурних органів (органів правопорядку) зокрема, наріжним каменем постають із часів здобуття Україною незалежності, й лише комплексний план дій, що базується на реальних потребах сектору безпеки і оборони України, уможливить їх вирішення.

Висновки. Нами було з'ясовано сутність поняття «сектор безпеки й оборони України», його змістовне наповнення та значення, що полягає в функціонуванні комплексу інституцій і ряду узгоджених між собою нормативно-правових актів, метою яких є забезпечення обороноздатності України та забезпечення громадської (публічної) безпеки і порядку, створення атмосфери дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також недопущення їх системного порушення.

Встановлено, що зміст і сутність інституту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування сектору безпеки і оборони України полягає в забезпеченні всього комплексу прав і свобод людини і громадянина в результаті виконання відповідними органами покладених на них завдань.

Запропоновано оптимізацію та локалізацію певних заходів, що вже передбачені державним стратегіями (програмами), а також міжвідомчими планами роботи, щодо підвищення ролі та значення окремих органів правопорядку в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, а також розширення їх повноважень та збільшення кількості форм, у яких здійснюється така діяльність.

Актуальність статті полягає в тому, що Конституцією України закріплено: права і свободи людини та їх гарантії визначають

зміст і спрямованість діяльності держави. Отож стале функціонування інституту прав і свобод людини і громадянина є невід'ємним елементом нормального існування будь-якого суспільства та держави, а враховуючи, що функції з його гарантування виконує сектор безпеки й оборони України, ми вважаємо, що саме цей процес є найбільш тісно з ним взаємопов'язаним. Мета статті – ґрунтовний науковий аналіз взаємопов'язаності функціонування сектору безпеки і оборони України із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина. У статті проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність сектору безпеки й оборони України, основні наукові позиції вітчизняних дослідників. З'ясовано сутність поняття «сектор безпеки й оборони України», його змістовне наповнення та значення, що полягає у функціонуванні комплексу інституцій та ряду узгоджених між собою нормативно-правових актів, метою яких є забезпечення обороноздатності України та забезпечення громадської (публічної) безпеки і порядку, створення атмосфери дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також недопущення їх системного порушення. Встановлено, що зміст і сутність інституту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування сектору безпеки і оборони України полягає в забезпеченні всього комплексу прав і свобод людини і громадянина в результаті виконання відповідними органами покладених на них завдань. Запропоновано оптимізацію та локалізацію певних заходів, що вже передбачені державним стратегіями (програмами), а також міжвідомчими планами роботи, щодо підвищення ролі та значення окремих органів правопорядку в забезпеченні прав

і свобод людини і громадянина, а також розширення їхніх повноважень та збільшення кількості форм, у яких здійснюється така діяльність. Обґрунтовано позицію про те, що проблемні питання реалізації прав і свобод людини і громадянина, вирішення яких є цілями функціонування сектору безпеки й оборони України загалом і його структурних органів (органів правопорядку) зокрема, наріжним каменем постають із часів здобуття Україною незалежності, й лише комплексний план дій, що базується на реальних потребах сектору безпеки й оборони України, уможливить їх вирішення.

Ключові слова: сектор, безпека, оборона, права і свободи, взаємозв'язок.

Romashko O., Vlasov O. Relationship between the functioning of the security and defense sector of Ukraine with ensuring the rights and freedoms of humans and citizens

The relevance of the article is that the Constitution of Ukraine stipulates that human rights and freedoms and their guarantees determine the content and direction of the state. In addition, the sustainable functioning of the institution of human and civil rights and freedoms is an integral part of the normal existence of any society and state, and given that its functions include the functioning of the security and defense sector of Ukraine, we believe that this process is most closely interconnected. The purpose of the article is a thorough scientific analysis of the relationship between the functioning of the security and defense sector of Ukraine with the provision of human and civil rights and freedoms. The article analyzes the main regulations governing the activities of the security and defense sector of Ukraine, the main scientific positions of domestic

researchers. The essence of the concept of security and defense sector of Ukraine, its content and meaning, which consists in the functioning of a set of institutions and a number of mutually agreed regulations, aimed at ensuring Ukraine's defense and public (public) security and order, creating atmosphere of observance of human and civil rights and freedoms, as well as prevention of their systemic violation. It is established that the content and essence of the institution of human and civil rights and freedoms in the context of the functioning of the security and defense sector of Ukraine is to ensure, as a result of the relevant bodies the tasks of the whole complex of human and civil rights and freedoms. It is proposed to optimize and localize certain measures already provided for in state strategies (programs), as well as interdepartmental work plans to increase the role and importance of individual law enforcement agencies in ensuring human and civil rights and freedoms, as well as expanding their powers and increasing the number of forms. such activity is carried out. The position that the problematic issues of realization of human and civil rights and freedoms, the solution of which are the goals of the security and defense sector of Ukraine in general and its structural bodies (law enforcement agencies), in particular, has been a cornerstone since Ukraine's independence and only a comprehensive action plan based on the real needs of the security and defense sector of Ukraine will enable their solution.

Key words: sector, security, defense, rights and freedoms, relationship.

Література

1. Поляков С.Ю. Особливості статусу та місце Збройних Сил України у структурі сектора оборони держави. Часопис Київського університету права. 2013/3. URL: <http://surl.li/упос>
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
3. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. д-ра філол. наук, проф. В.С. Калашикова. 2-ге вид., випр. і доп. Харків : Прапор, 2006. 992 с.
4. Военный энциклопедический словарь / пред. гл. ред. комиссии Н.В. Огарков. Москва : Воениздат, 1984. 863 с.
5. Пономарьов С.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України : дис. докт. юр. наук : 12.00.07; Дніпро, 2018. 511 с.
6. Разметаева Ю.С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства : монографія. Харків : Фінарт. 196 с.
7. Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез II Всеукр. наук.-практ. конф. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. С. 6–7.
8. Федіна Н.В. Сучасні погляди на розуміння прав і свобод людини та громадянина в умовах реформування в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 4. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents/pdf/visnyky/nvsy/04_2015/15fnovru.pdf
9. Пильгун Н.В., Роцук М.В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні. Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. 2014. Вип. 26. С. 40–43.
10. Колесніченко В. Захист прав людини – найголовніша національна ідея України. Українська правда. 09.02.2012. URL: <http://blogs.prawda.com.ua/authors/kolesnichenko/4f3365b57204>.